

PREMI JOANOT MARTORELL

el balancí

Pepa Aguar

El que em queda de tu

edicions
62

PEPA AGUAR

El que em queda de tu

Premi Joanot Martorell

Edicions 62
Barcelona

Aquesta obra ha estat guardonada amb el XLII Premi Joanot Martorell de narrativa 2020, convocat per l'Ajuntament de Gandia i atorgat per un jurat compost per Xavier Aliaga, Pilar Beltran, Valèria Gaillard, Víctor Labrado i Ignasi Mora.

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 917021970 / 932720447). Tots els drets reservats.

El paper utilitzat per a la impressió d'aquest llibre té la qualificació de paper ecològic i procedeix de boscos gestionats de manera sostenible.

Primera edició: gener del 2021

© Pepa Aguar, 2020
Per mediació de MB Agencia Literaria s. l.

© d'aquesta edició: Edicions 62, s. a.
Diagonal, 662-664. 08034 Barcelona
info@edicions62.com
www.edicions62.cat

Fotocomposició: La Letra s. l.

DIPÒSIT LEGAL: B. 199-2021
ISBN: 978-84-297-7909-7

No és la nit de Nadal. No et posaré la brusa de seda i no et maquillaré. No vindran els convidats perquè som al març. Som a l'inici d'una primavera aclaparadora. Em mires de reüll, et mossegues el llavi inferior en un gest que he heretat i em dius que a tu no t'enganya ningú i encara menys la teva filla. Ets pura flama, contra mi. Tot just t'acabo de posar el pijama. «Afanya't a vestir-me que estan tots a punt de vindre i encara no hem parat taula». T'estàs traient la camisa del pijama a estrebades aguantant-me de fit a fit. Jo ja no soc una adolescent i tu ja no m'has de dir que m'aparti les gresnes de la cara. Obro les mans i les tanco compulsivament, serro les dents i una força més esfereïdora que jo m'impedeix d'agafar-te pels braços i sacsejar-te perquè tornis a ser tu. T'estic aixecant la veu sense poder-me contenir. Surto de la teva vista.

Quan fa tres setmanes vaig arribar de Barcelona encara ballàrem un vals a la cuina. Sempre has tingut un sentit del ritme impecable i jo soc una maldestra sense remei. Em vas dir el mateix de sempre: «Eres de mata morta, no sents la música? No t'has de mirar els peus, la música te diu el que has de fer. En açò t'assembles a ton pare. Les poques vegades

*que me trau a ballar quan anem de boda pareix que arrosse-
gue un sac de quereguilles».*

*Després d'asserenar-me torno sobre els meus passos. Enca-
ra no t'has adonat que m'acosto. Estàs mirant-te a l'espill del
lavabo mentre et pentines. Vull retenir l'instant. M'hi arri-
bo, t'agafo la pinta i et repasso els cabells del darrere, els que
han de tapar el remolí que t'obre un buit que no vols que se't
vegi. Sempre m'ho dius, i avui també. «Procura esmerar-te
i tapa'm eixe forat que fa tan lleig». A l'acabar et poso laca.
Revises, presumida, el resultat. Somrius i em tornes a dir que
una dona són els detalls: «Procura eixir sempre de casa amb
els cabells arreglats i una sabata ben lluenta en cada peu».
Et vesteixo a poc a poc i et maquillo sense excedir-me en el
coloret. «Ves amb compte que no vull parèixer un pallaso. Ja
han vingut els convidats?».*

*Seus a sopar amb els llavis pintats i guarnida amb el teu
collaret de perles. T'asseus a taula commovent-me els ossos. És
la nit de Nadal i brindo amb tu. Estàs guapa i estàs contenta.
Per un moment, jo també. Aquesta primavera nadalenca no
dona treva al desencís.*

Costava pensar a hores d'ara què hauria sigut de la iaia Teresa sense la seua filla xicoteta, sense Fineta. Quan va gestar eixa tercera vida s'albirava impossible. No podia ser. No havia de ser. Tenia vint-i-set anys i estava exhausta. La iaia recordava eixos dos dies de juliol de calor eixordadora que també va ploure. Recordava aquella matinada en què la mar va estar embravida, furiosa, captivadora color de cendra. Eixe matí una tremolor de cames la va sacsejar mentre passava el drap pel mostrador que separava la botiga de la casa. Poc abans d'obrir la porta per deixar entrar les primeres clientes una bafarada de fruita podrida li va inflamar els narius. Va començar a traure les prunes tocadetes del cistell de vímet i les va anar posant en un plat fondo que va haver d'apartar-se de la cara. No suportava la seua fragància humida, intensa. Un gust dolçament aspre li va impregnar el paladar i la llengua. Les genives li sagnaven. No podia, no volia tornar a estar embarassada.

Com cada dimecres, Rosa, la veïna del costat, va entrar a la botiga carregada amb un fardo ple de roba bruta. A casa no tenia una pica gran, i Teresa deixava que

rentés lo seu a canvi que l'ajudés amb la bugada més feixuga. Es va trobar de cara amb ella. No li va fer preguntes. No li va dir que tenia mal color. Li va tocar el braç, retenint-lo durant un instant quan va passar pel seu costat, i va anar cap a la cuina. Allà, sota del marbre, s'estaven estovant els bolquers de tela dels dos xiquets a les palanganes. La Teresa no havia tingut esma de recollir els que estaven estesos al corral, ja secs. Abans de començar a llavar, la veïna li va preparar una infusió de julivert, herba sana i marialluïsa. I quan la mare de Teresa, la meua besàvia, va aplegar per endur-se els nets a sa casa va trobar-la embogida pujant i baixant les escales que duïen a les cambres de dormir.

Durant tot el matí les dones van anar passant per la botiga queixant-se de l'oratge sufocant, xafogós, amenaçador d'una pluja que no rebentava. La Teresa sentia el brogit de la seua panxa com un nus i un dolor que li pujava i li baixava des dels engonals. No va poder escapolar-se de la mirada de Vicentica, la minyona de la senyora Lola, una de les seues clientes més riques. Venia a fer la comanda setmanal que, per la tarda, havia de portar-li a casa. Teresa ja li havia arraconat les bresquilles daurades i vermelles, els nispros carnosos, les peres tendres, la verdura més fresca per a la paella. Vicentica va esperar que marxés l'última de les dones que feien cua. Havia arribat per servir a ca la senyora Lola feia més de quinze anys des d'un poble petit propet de Tavernes de la Valldigna. No s'havia casat i, segons deia, no tenia intenció ni ganes de fer-ho. Havia vist prou coses com per

desentendre-se'n. Ara, més a prop dels quaranta anys que dels trenta, encara conservava el color rosat a les galtes i les cames sense varius. I n'estava cofoia. A Teresa li agradava Vicentica. Li agradava la seua franquesa i que confiés en el seu criteri quan li aconsellava que eixa setmana les pomes no serien del gust de la seua clienta i que s'endugués plàtans. I Vicentica, que anava a missa cada diumenge, mai li havia retret a Teresa que no hi anés. No era d'eixes beates que es donaven cops al pit o que rentaven la roba del capellà però que no atenien els seus familiars malalts. Teresa no hi creia, en els designis del Déu amenaçador dels capellans. No creia en la culpa feixuga que volien fer-li mastegar a la gent. L'únic dia que acudia a l'església era l'endemà de Tots Sants, a primera hora del matí, per sentir la missa d'ànimes. L'ofici se celebrava a la capella del cementiri quan ja no hi eren els parroquians que el dia abans es passejaven xerrant ufanosos, netejant la pols dels nínxols i posant flors als que després deixarien sols tot un altre any. A la missa d'ànimes sempre eren pocs. La majoria, dones amb els genolls morats de fred que en eixe indret auster, silenciós, tentinejant de llum d'espelmes, aclamaven al Déu que escoltava les seues penes.

Quan es van quedar soles, els ulls de Vicentica l'aclapararen i una punxada al melic la va fer recolzar sobre el mostrador ple de pellofes. «Fa uns quants anys, abans d'arribar a Benetússer, jo també vaig tindre esta ombra a la cara i esta tremolor de cames. A trenc d'alba, ves a la mar», li va dir Vicentica a la meua iaia Teresa. «La mar

ho renta tot. Va rentar algunes dones que jo coneixia i me va rentar a mi». I en acabat va marxar i mai més, durant la resta de la seua vida, van fer esment de la conversa d'eixe matí xafogós, humit, esberlat amb la suor de la por.

Havia començat a ploure per fi. Va eixir a la porta per entrar els basquets de fruita a dins. Si es mullava no es podria vendre. Va deixar que la pluja li amarés els cabells i la cara fins que va sentir com les gotes li regalimaven per la nuca i entre els pits. Es va alçar vent i la cortina ja espessa d'aigua va obligar la gent a aixoplugar-se sota els balcons i les teulades. Teresa no va vore arribar el seu home corrent des dels Quatre Cantons. Tampoc l'esperava. Havia adoptat el costum d'emportar-se al matí el que hagués sobrat del sopar dins d'un perol xicotet que guardaven en una coixinera. Quan acabava de fer la matança o els embotits a la carnisseria, si es feia l'hora de dinar, ja no passava per casa. S'encaminava a La Penya. L'establiment tenia sis taules de pedra blanca i un taulell de fusta fosca. Cada migdia preparaven de calent: arròs caldós, arròs amb bledes, potatge de cigrons... i, segons l'època de l'any, all i pebre coent i gustós amb anguiles de l'Albufera. Menestrals i treballadors del Molí d'arròs, de les carnisseries dels Aguar, dels Catalans i de la fàbrica de torrons Meivel de Benetússer es deixaven caure. I mentre pagaren el beure, també podien portar la seua coixinera amb el menjar. Un reguitzell de gots bruts d'aiguardent, de cigaló, de cafè amb anís quedaven desemparats a les taules quan els homes marxaven.

Eixe migdia Eugenio va anar a casa. Al matí, la seua sogra, carregada amb el xiquet i la xiqueta, havia entrat a la carnisseria mentre ell li obria els budells a un porc. «Hauries de parlar amb la teua dona. Hui no vages a dinar a La Peña», li va dir. I va girar cua mentre Eugenio mirava com el seu fill, que arrossegava els peus, li deia adeu amb la maneta. En arribar a casa va trobar la meua iaia Teresa a la porta amb els ulls mig tancats, regali-mant d'aigua. Poderosa i feble alhora. S'havia recollit els cabells llargs amb un monyo i n'hi queien alguns que li feien ones al front. Els seus ulls el van mirar des d'un lloc incert però molt trist. «Esta nit m'acompanyaràs a la mar».

Van eixir de casa de matinada emmudits, pesarosos i sense fer soroll. Quasi com dos lladres. Van traure l'haca i Eugenio la va enganxar al carro. No hi havia una ànima al carrer. El vent humit portava l'olor dels arrossars propers. Teresa es notava els batecs del cor i es va asseure a la part del darrere, just damunt la roda. Durant més de mitja hora el sotrac va anar somovent el seu cos, la seua panxa. En arribar a la platja li va manar al seu home que no baixara del carro. Eugenio estava acostumat a fer les coses a la seua manera i sense demanar parer, però esta nit faria el que ella li digués. La nit del mes passat quan ella li va demanar que la deixés estar mentre les seues mans aspres la buscaven entre els llençols, ell s'havia obert pas fins a l'entrecreix, el camisó arrugat a la cintura, i no la va deixar estar. Per açò esta nit faria el que ella li digués.

Lluna plena. La mar estava rabiüda. Teresa va amollar les espardenyes i el mocador de cap a la sorra i començà a endinsar-se a la mar fins que les ones li colpejaren la part del melic amb tota l'esma. Durant una estona ben llarga no es va moure d'allà. No sabia dir quant de temps hi va estar, aguantant l'equilibri, dins d'eixa fúria d'aigua venturosa que l'havia de rentar amb les seues trompades constants. En eixir li feia mal tot el cos. La faldilla feixuga i enganxada a les cames entorpia el seu caminar. Es va asseure un moment i va abraçar-se la cintura amb les mans arrugades. Tota ella feia olor de sal, de ressaca de la mar. Tota ella tremolava d'impotència i de pena. El meu iaio Eugenio l'esperava seriós i fumant sense parar. Havien portat tovalloles de casa i la va embolcallar amb la més gran. A Teresa li van caure unes llàgrimes denses que la solcaren de dalt a baix. Però ella i el seu home varen emprendre en silenci el camí de tornada a casa. En arribar, una llum malva obria una línia en el cel. Estava a punt d'eixir el sol. Un gos caminava perdut i en vore'ls començà a bordar.

Passat el temps, de l'endemà la iaia Teresa només en recordaria el plovisqueig constant que dibuixava rierols xicotets en els vidres de la finestra de la seua habitació, el tragar de la seua mare pendent dels xiquets, de la botiga i canviant-li els llençols amarats de suor. Recordaria açò, les angúnies constants i la seua boca tota plena de llengua com paper d'estrassa.

Un mes després, es mirava mig nua i de perfil a l'espill de peu de marqueteria repujada que li havien rega-

lat quan es va casar. Es va agarrar els pits entre les mans i no va tindre dubtes. Inflant-li les mamelles i arrapada a la seua panxa, eixa criatura havia decidit nàixer. Va ficar les mans a l'aigua de la palangana, hi va remullar la tovallola menuda i blanca que només utilitzava per a les aixelles i el coll i la va amorosir amb sabó Heno de Pravia. La fragància de dues pastilles impregnava el camisé de fil que guardava al calaix de la còmoda. Va amollar la tovallola i es va passar els dits per sota els ulls. Volia tornar a tindre vint anys i la cara lluenta. Seria el seu tercer part en tres anys. Massa fills seguits, massa boques per alimentar en temps de necessitat. Es va vestir molt a poc a poc, encara que s'havia fet l'hora d'obrir la botiga. Es va posar un jersei de punt fresc, blavós i sense mànigues que començava a marcar-li la cintura engreixada. Es va pentinar els cabells i es va fer una trena que li arribava al mig de l'esquena. Es va estirar la faldilla, es va posar el davantal més nou que tenia i abans d'eixir de l'habitació es va mirar per última vegada a l'espill. Eixa nit i per la resta de les nits no tornaria a gitar-se amb el seu home.

Va traure d'una de les cambres de la casa les brides de l'haca, les gerres de fang on s'estovaven amb l'herba sana les olives xafades, els penjolls dels botifarrons de ceba que anaven assecant-se, i que ella regalimava d'oli en el pa molts matins per esmorzar. Eixa seria a partir de llavors la seua habitació. El seu racó de solitud punyent acompanyada dels xiquets quan arribés la nit. Va arrossegar la còmoda des de la seua habitació de matrimoni.

Mentre li acabaven de cardar el matalàs de llana nou que havia encarregat, dormiria sobre d'un altre que guardava per quan venia la seua cunyada de Xàtiva amb les dos filles a passar temporada i a aplacar la fam. No pariria més fills per vore'ls ajocar el cap i dir amén. Treballaria de valent pels dos que estaven en el món i per la criatura que portava dins. Havia de parir en març, i si tenia una altra filla li posaria el nom festiu del mes dels Joseps i Josefines. Es va tocar la panxa i una fiblada la feu respirar fondo aclaparada. «Ai, Fineta!», va dir a la nena.

Una altra criatura estava a punt de nàixer i Teresa no havia vist mai que el seu home besés els fills. Eugenio era de poques paraules i de somriure ras. Havia quedat orfe molt xicotet en Torrella, prop de Xàtiva. Les seues ties van despullar la casa de mobles, van buidar calaixos i arramblaren els diners que hi havia. Tot d'una s'espolsaren la compassió, mirant cap a un altre costat quan les nebodes entraren a servir i el nebot se'n va anar darrere un ramat d'ovelles. Mesos després va aplegar caminant a Benetússer i va aprendre l'ofici de matancer. Eugenio era de poques paraules i de somriure ras. Si s'aturava a pensar Teresa no podia recordar per què havia començat a mirar-lo. El veia passar cada matí per davant de casa, i sense adonar-se'n el començà a fitar. Arribava a la carnisseria on treballava abans que els amos tant els dies de fred colpidor com els de calor més feixuga. Portava sempre una boina negra que li tapava el

cabell ros, quasi blanc. Potser la criatura que havia de nàixer heretaria els seus ulls blaus.

El seu home era molt treballador. Mai s'adormia, mai es queixava de les hores ni de les jornades que començaven amb la primera claror del dia. Era traçut amb els animals. L'haca que tenien brillava de neta i ben farcida. Descarregava el carro quan tornaven del mercat d'abastos i el primer que feia era abeurar-la i raspallar-la amb delicadesa. No li faltava mai palla fresca. El tio Pau, un tractant d'animals panxut i molt llest, s'havia adonat de la manya d'Eugenio i amb una encaixada de mans li va proposar negocis. Cada cert temps li portava una euga que Eugenio conreava fins a fer-la grossa i lluenta. Anava passant per casa i quan l'animal ja era de la seua conveniència l'hi canviava per un altre. Teresa havia advertit que el tractant sortia molt ben parat d'aquell negoci. El seu home, en canvi, era treballador però un negociant pèssim. Ella es feia sentir: «Eugenio, t'has de fer valdre i no deixar-te entabanar. Obre bé l'ull amb el tio Pau». Van ser dies de discussió encesa. A estones va demanar-li, a estones va pregar-li i a estones va cridar-li que no canviés aquella haca. Era el millor animal que havien tingut. No els en calia un altre i encara menys si, a més, havien de pagar dos duros per fer el tracte. «Quin negoci és eixe que fa que canvis un animal bo per un altre més roí i que a més hages de pagar diners?». Eugenio la feia callar aixecant-li la veu: «Ja en tinc prou d'este color. Deixa'm estar que jo ja sé lo que me faig». La fatiga i l'aflicció colraven els ulls de

Teresa quan finalment va aplegar el tio Pau a endur-se l'haca. Va deixar l'animal que portava, trist i esquifit, lligat a l'andana que hi havia al corral. Va guardar-se els duros a la butxaca. Teresa, mirant-lo de dalt a baix, va sentenciar-lo: «No te fa vergonya lo que estàs fent? El meu home no vol reconèixer que mos enganyes però jo sí. I soc jo la que fa mans i mànigues perquè en esta casa no falte de menjar. Els negocis són decents quan les persones ho són. No tens perdó de Déu». Dos dies més tard el tio Pau va tornar l'haca i els diners que s'havia endut. Va dir-li a Eugenio que desfeia el tracte i que la seua dona tenia raó.

Malgrat el final clement, el disgust que va agarrar Teresa va prendre forma d'inflamació ovalada, dura i grisa a l'engonal. Va consultar el metge del poble i el del poble del costat sense traure'n el trellat. Va ser una curandera de Picassent qui la va guarir amb una barreja d'herbes calentes que s'havia d'aplicar cada matí. La setmana següent, quan la va tornar a vore, mentre l'ajudava a supurar la pústula, li va dir: «Xiqueta, jo t'acabaré de torcar les acaballes de la tristesa que encara portes a sobre». I Teresa, que no acostumava a escoltar capellans ni curanderos, va estar immensament agraïda a aquella dona que havia aconseguit rebentar-li eixa pena ovalada, dura i grisa que durant dies li havia fregat les cuixes.

La iaia Teresa pensava que el seu home no era capaç de demostrar voler per les persones perquè creia que no eren de fiar, i açò ell ho havia après des que tenia pocs anys. La iaia havia deixat de mirar-lo. Talment com a

la fotografia que es van fer quan es van casar. El retratista insistia que quedarien més afavorits si es miraven als ulls. «Els faré una fotografia de cara a la càmera i una altra mirant-se als ulls», però en esta última Teresa els va tancar. Així que al retrat que hi havia sobre la còmoda estaven seriosos, el meu iaio Eugenio i ella drets, la mirada fixa en un punt però perduda. Pareixien dos estaquirots convocats en eixe instant per casualitat. Aquell mateix dia Teresa havia aprofitat per fer-se un retrat ella sola. La van asseure davant d'un espill ovalat de fusta, una mà reposava tranquil·la sobre la tauleta que l'aguantava, l'altra sobre les cames. En esta fotografia somreia confiada.